

De reguliere ontwikkeling van de kleuters

Door Henriëtte Maas, pedagoge.

Met aanvullingen over hoogsensitiviteit van Sylvia van Zoeren

SCHOOL

Het leren

De jonge kleuter bekijkt de wereld vanuit zijn eigen standpunt en is nog niet goed in staat om zich te verplaatsen in de gedachtewereld van een ander. Kleuters zijn wel zeer gevoelig voor impulsen van buitenaf. Ze hebben steeds sterker de neiging om alles zelf te ontdekken en aan den lijve te ondervinden, het liefst met alle zintuigen tegelijk ("kijken" met de handen, stampen in de plassen enz.). Nu worden er op school "leerprestaties" van je kind verwacht, vanaf het begin worden ook vaardigheden getraind die ervoor moeten zorgen dat het kind aan het eind van groep 2 klaar is om te gaan leren lezen en rekenen. De schoolprestaties van een kind hangen af van zijn intelligentie, maar ook van de manier waarop een kind tegenover leren staat; bijvoorbeeld vertrouwen in eigen kunnen, doorzettingsvermogen, concentratie, motivatie. Tegenwoordig worden er van kleuters steeds meer prestaties geëist, zeker sinds de komst van de kleuter-Cito-toets. (H. Maas)

“**Hoogsensitieve kleuters** gebruiken hun zintuigen extra goed en hebben een fijn afgestemd zenuwstelsel hierdoor. De zintuigen zijn aangesloten op de hersenen en het zenuwstelsel en geven belangrijke informatie door. Ze prikkelen ons. We groeien als we voldoende worden geprikkeld. Leren gaat op deze leeftijd vooral spelenderwijs. Een sensomotorisch menu kan helpen om evenwicht te creëren: lichaam, ziel en hersenen mogen een geheel gaan vormen en in de eerste jaren wordt de basis gelegd. Een evenwichtig kind is een kind dat ook goed kan leren. Als we kijken naar de ontwikkeling van een klein kind, dan zien we dat allereerst de grove motoriek aan bod komt.

Wat taalvaardigheid betreft gaat het kind rond het eerste jaar klanken produceren, eerste de keelklanken (klinkers) en later de lipklanken (medeklinkers). Langzaam komt de fijne motoriek aan bod. In de kleutertijd krijgt deze een flinke boost. Er begint een voorkeur te ontstaan voor rechtshandig of linkshandig handelen en schrijven en dergelijke.

De fysieke ontwikkeling is erg belangrijk. De nadruk ligt tegenwoordig vooral op cognitieve vaardigheden. Dit kan betekenen dat kleuters die langer speels blijven en zich nog niet aanpassen, het moeilijk kunnen krijgen. Leren gaat niet alleen door te luisteren, ook kijken, doen en evalueren wat je leerde spelen een belangrijke rol.

Denk aan het lesje van Maria Montessori:

‘Vandaag ga ik jullie iets vertellen over een driehoek. Kijk ik teken een driehoek, zo ziet dat er uit. Nu wil ik dat jij een driehoek tekent. Knip hem uit en geef hem aan mij. We hebben iets geleerd over een driehoek, hoe hij er uit ziet en hoe je er zelf één kunt maken.’

Aandacht:

Het richten van de aandacht, je kunnen concentreren kan **als je eigen wil kunt richten en een reactie op een prikkel redelijkerwijs kunt uitstellen**. In de kleutertijd lukt dat kinderen natuurlijk steeds beter. Toch is het onverstandig te verwachten van de kleuter dat hij zelfregulerend acteert. Het levert teleurstelling op voor beide partijen. Beter is jezelf in te stellen op: er is een tijd om te spelen en er is een tijd om te leren. Floor time is belangrijk.” (S. van Zoeren)

Intelligentie

De omgeving, de opvoeding, de school (nurture) kunnen een kind helpen om zijn talenten te ontwikkelen en een basis te leggen in deze periode om binnenkort cognitieve vaardigheden te ontwikkelen.

Dat betekent dat een kind wel in de gelegenheid moet zijn om vaardigheden te oefenen, maar uiteindelijk geeft dat kind zelf aan waar hij aan toe is, waar zijn belangstelling ligt en wat zijn zwakke en sterke kanten zijn.

Leerhouding

Om zo goed mogelijk te presteren, is niet alleen het leren zelf belangrijk, maar ook plezier in leren en vertrouwen in eigen kunnen. Dit wordt beïnvloed door de manier waarop ouders en leerkrachten omgaan met de leerprestaties van het kind. Als een kind veel kritiek krijgt of vaak te horen krijgt: "dit kan je toch niet", zal het kind dit zelf gaan geloven en zich eraan gedragen.

Echter: "Te veel complimenten op prestaties kunnen een kind dat competitief is ingesteld of goed werk wil leveren (het laatste geldt vaak voor de HSK) kunnen er echter voor gaan zorgen dat het kind het steeds beter wil gaan doen en op zijn tenen gaat lopen", (SvZ)

Ook doorzettingsvermogen, concentratie en motivatie zijn eigenschappen die een kind van nature in meer of mindere mate kan hebben, maar die ook beïnvloed kunnen worden door opvoeding. Het is zo dat juist in deze periode (vanaf ongeveer 3½ jaar) bij kinderen het besef ontstaat dat het wel of niet behalen van succes (leren fietsen, winnen bij een spelletje) te maken heeft met hun eigen presteren. Dan ontstaat ook prestatie gericht gedrag; ze willen iets sneller en/of beter doen dan een ander (prestatiemotivatie).

Aan ouders en school de taak om dit zo goed mogelijk te begeleiden.

"Voor HSK's geldt dat ze door hun grote wens te reflecteren en hun kleurrijke denkwijze vaak juist later klaar zijn dan andere kinderen. Dit kan de prestatiemotivatie negatief beïnvloeden 'Zie je wel, ik kan het niet, ik ben anders dan anderen.' Sylvia van Zoeren heeft gemerkt dat in deze periode dan ook vaak een zaadje van faalangst wordt gezaaid in het kind.

Prestaties

Als een kind net in groep 1 zit kunnen ouders (of de omgeving) willen weten hoe "goed hij het doet". Het is goed om te realiseren dat een kind nog in het beginstadium zit van leren en presteren. Er is zoveel wat in het begin van hem verwacht wordt (bijv. op sociaal gebied) dat zijn allereerste "leerprestaties" heel weinig voorspellen over zijn later presteren op school. Ook de aard van een kind zal zijn invloed hebben op de manier waarop hij als kleuter functioneert op school.

Het is dan belangrijk dat ouders hun kind niet meteen in een hokje zetten ("dat wordt geen hoogvlieger") of teveel van hem verwachten.

Elk kind ontwikkelt zich op zijn eigen manier en in zijn eigen tempo en extra oefenen om een kind vroeg te laten lezen of schrijven heeft geen nut. Spelen is het allerbelangrijkste. Door te spelen ontdekken kinderen zelf nieuwe dingen en daar leren ze dan van. Dit wordt spelend-ontdekkend-leren genoemd. "Hoogsensitieve kinderen hebben daarnaast een gevarieerd leermenu nodig. Het is belangrijk om te kijken naar hun talenten en hier op in te haken. Denk aan hun natuurgerichtheid." (SvZ).

Een kleuter gaat naar school en krijgt meer vriendjes. Hij begint zich wat meer los te maken van het gezin en gaat zich ook meer aan andere personen hechten. Hij wordt zelfstandiger.

De groep leeftijdsgenoten speelt daarbij een belangrijke rol: Kinderen willen meestal graag lid van een groep worden, maar weten in het begin niet wat zij moeten doen om geaccepteerd te worden. Vaak zien we dan dat het kind het gedrag van het meest actieve of dominerende kind van de groep nadoet. Voor hooggevoelige kinderen is dit lastig, omdat ze veel meer aanvoelen dan het gemiddelde kind. Ze snappen de reacties van andere kinderen vaak niet: “Waarom slaat hij me nou, hij is toch mijn vriend??”.

Het behoren bij een groep en het spelen met andere kinderen is ook belangrijk voor de ontwikkeling van de kleuter:

- Het aantal spelmogelijkheden wordt groter en de kleuter leert zich aanpassen aan anderen. De goedkeuring van leeftijdsgenootjes is heel belangrijk voor een kind.
- Door te spelen met andere kinderen leert het kind dat er spelregels zijn en daardoor ontwikkelt hij sociale vaardigheden zoals op je beurt wachten, je aan afspraken houden en tegen je verlies kunnen. “HSK’s vinden het wel eens lastig om aansluiting te vinden. Ze voelen zich vaak fijn bij wat oudere kinderen. Die vertellen vaak interessante dingen en laten zien wat zij doen. Ze zijn ook wat rustiger dan kleuters.” (SvZ)
- Een kleuter leert langzamerhand zijn eerste impulsen te bedwingen als die hem weinig populair maken en minder bazig of juist minder gesloten te zijn; alles om maar bij de groep te horen. “HSK’s vinden dit soms ook weer lastig. Ze nemen zaken vaak letterlijk, en hebben een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Zo kunnen ze lang blijven denken over gebeurtenissen op school die ze niet snaptten of onrechtvaardig vonden.” (SvZ)

Al deze dingen kosten tijd, maar in 2 jaar kleuterschool krijgt hij de kans om veel te leren. In deze periode kan hij immers steeds zijn eigen gedrag vergelijken met dat van andere kinderen, zodat hij leert zich aan te passen aan de eisen die aan hem gesteld worden.

“Omdat kleuters nog niet benoemen wat ze ervaren kan het helpen om HSK’s hierbij van dienst te zijn. Zo kunnen ze stoppen met steeds nadenken (in cirkels denken) over wat ze beleefden. De meeste stress ontstaat bij kinderen als ze iets niet begrijpen, of onhandige oplossingen verzinnen. De grote mensen moeten dus woorden geven aan hun ervaringen. Verhalen vertellen help!” (SvZ)

Het is wel zo dat **de ingewikkelde relaties** in een groep van 20 tot 30 personen voor deze kinderen in het begin nog erg ondoorzichtig zijn.

De overgang voor de beginnende kleuter is dan ook vaak erg groot. Ze komen toch vanuit een beperkte en veilige leefomgeving. Op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf spelen de kinderen meestal naast elkaar en is het groepsproces op zich nog niet zo belangrijk.

Op de kleuterschool moeten ze zich eerst veilig en geborgen voelen; dan pas kunnen ze spelen en zo tot spelend-ontdekkend leren komen.

“Voor HSK’s geldt dat de veiligheid en geborgenheid voorop staan. Ze leren snel als ze zich erkend voelen en houden van helderheid. Als ze niet weten hoe je iets doet, of wat jij bedoelt,

worden ze onhandig en dat voelt ongemakkelijk voor ze. Omdat gevoelens ze erg af kunnen leiden kan dit ook stress geven” (SvZ)

Ook hierbij is het weer belangrijk dat ze samen met andere kinderen spelen: daar leren ze veel van.

“HSK’s zoeken soms intuïtief de rust op omdat ze te ‘vol’ raken en overprikkeld zijn. Erken dit altijd en geef ze die ruimte.” (SvZ)

Het is vaak grappig om te merken dat de **juffen** een belangrijke rol gaan spelen in de wereld van de kleuter. Er zijn kinderen die de beweringen van de juf als absolute waarheid gaan zien en die met vuur verdedigen tegenover de ouders. Ook de mening of gewoontes van de ouders van vriendjes of de vriendjes zelf kunnen op deze manier in het eigen gezin binnengebracht worden. Zijn wereld wordt groter en hij ontdekt dat er andere ideeën mogelijk zijn (die vaak kritiekloos worden aangenomen)

De **viandschappen** worden in de kleuterperiode vooral gesloten op basis van sympathie, gemeenschappelijke interesses en activiteiten. "Uiterlijke factoren" zoals het hebben van een bepaald soort speelgoed, spelen hierbij nog een grote rol. Soms is het voor ouders moeilijk te begrijpen waarom hun kind zoveel ziet in een bepaald vriendje en zijn ze niet altijd blij met de invloed die dat kind op hun eigen kind heeft.

“HSK’s kunnen vaak heel goed aangeven waarom ze bepaalde kinderen liever een beetje uit de weg gaan. Een belangrijke taak voor begeleiders is ze te helpen toch uitdagingen aan te gaan op dit vlak omdat ze deze kinderen vaker tegen zullen komen. Het is belangrijk dat ze zich weerbaar leren opstellen, assertief worden op termijn en hun grenzen leren kennen. Daar heb je soms wat oppositie bij nodig. Van ruzie leer je je eigen grenzen kennen en wat je wel en niet wilt. HSK’s gaan voor harmonie. Nee leren zeggen is echter belangrijk!” (SvZ)

Tot aan de leeftijd van 5 - 6 jaar spelen **jongens en meisjes** nog redelijk vaak met elkaar en worden ze nog door elkaar beïnvloed. Daarna wordt het steeds meer seksegebonden: jongens spelen met jongens, meisjes met meisjes.

“Van HSK’s is bekend dat ze hulpvaardig zijn en vaak zonder oordeel andere kinderen tegemoet treden. Meisjes, maar ook jongens die sensitief zijn kunnen extra moeite hebben met jongens die stoer zijn omdat ze kunnen schrikken van onverwachte reacties en het feit dat taal vaak onzorgvuldig wordt gebruikt.”

MORELE ONTWIKKELING, HET GEWETEN

De meeste kinderen van 4 jaar kunnen **zich redelijk goed aan regels houden**. Ze zijn daarin niet meer helemaal afhankelijk van hun ouders of andere volwassenen: ze doen het vaker vanuit zichzelf. Ook al lijkt het soms zo, toch denken kleuters daarin niet hetzelfde als volwassenen. Hun geweten is nog niet goed ontwikkeld: ze hebben zich de regels niet eigen gemaakt .

Ze gedragen zich meestal wel volgens de geldende regels van wat mag en niet mag, maar voornamelijk omdat ze weten dat ze straf krijgen als ze het niet doen of beloond worden als ze het wel doen. En vaak zullen ze proberen zo te handelen dat ze - binnen de regels - zoveel mogelijk tegemoet komen aan hun eigen behoeften.

Het is goed om te weten dat kleuters sommige regels wel snappen, maar andere regels helemaal niet.

Ze snappen ook niet dat sommige regels belangrijker zijn dan andere: ze houden zich nog strikt aan regels waar ze op dat moment aan denken of ze nemen dingen heel letterlijk.

Zo kan een kleuter ook nog geen onderscheid maken tussen goede en slechte **bedoelingen** en een goede of slechte **daad**. Ze vinden het jongetje dat bij het helpen afdrogen 5 kopjes breekt, stouter dan het jongetje dat 1 kopje breekt terwijl hij stiekem een koekje pakt.

“HSK’s lijken van jongs af aan een sterk geweten te hebben. Ze worden wel gewetensvolle kinderen genoemd. Ze denken vaak na voor ze iets doen. Soms kijken ze de kat eerst uit de boom. Deze kinderen houden zich juist vaak wel aan afspraken. Ze vinden het naar als anderen dat niet doen. Dit kan leiden tot het je rigide willen houden aan regels. Als begeleider is het belangrijk te erkennen dat deze kinderen regels belangrijk vinden, maar dat er ook wel eens iets tussenkomt of dat iedereen het op zijn eigen manier doet.” (SvZ)

Als kinderen nog wat ouder zijn, worden ze vaak uitgesproken **moralisten**: ze vinden dingen al gauw "niet eerlijk" en kunnen ook geen nuances aanbrengen: het is zwart of het is wit. Langzamerhand krijgen ze wat meer inzicht in de zinvolheid van regels en zo is er weer meer basis gelegd voor de gewetensvorming.

SPELEN

Voor elk kind is spelen een levensvoorwaarde. Hoe jonger het kind, hoe meer het leert door te spelen. Voor een kleuter is spelen in allerlei vormen een heel belangrijke bezigheid. Vandaar ook dat op de kleuterschool nog heel veel tijd besteed wordt aan spelen. Het is de basis van leren.

Een kind speelt pas wanneer het zich lichamelijk **goed** en zich **veilig** en **geborgen** voelt. Door middel van het spel leert een kind zijn eigen wereld kennen. Zo verwerkt een kind door te spelen veel "grotemensen-problemen" die hij opdoet van TV of van gesprekken tussen volwassenen. Door naar een kind te kijken als hij speelt, kan je veel leren. Wat hem bezighoudt, maar ook hoe hij in elkaar zit en hoe hij dingen aanpakt.

Bij kleuters neemt het spelen met **vervormbare materialen** zoals water, zand en klei een grote plaats in. Maar ook in hun eigen fantasie kunnen kleuters nog veel "vervormen": een lucifersdoosje kan zo een bootje worden. Ook kennen kleuters vaak een ziel toe aan dode of levenloze dingen (dat noemen we animisme).

Iedereen kent het verschijnsel dat poppen in de ogen van kleuters echte kinderen zijn. Kleuters hebben daarnaast de neiging om ook ander speelgoed of voorwerpen in huis als levend te zien. (vaak als een voorwerp als bedreiging of als troost wordt ervaren)

Kleuters hebben de behoefte om hun gedachten, ervaringen en belevingen **vorm** te geven. Dit kunnen zij doen door te verven en te tekenen, maar ook door een eigen wereld te maken: een 'tent' of een eigen hoekje in de kamer. Of in het klein door het bouwen van een stad van blokken met mensen, dieren, auto's enz. Ze hebben dan het gevoel de dingen zelf in de hand te hebben.

Ook gaan kleuters steeds meer rollenspelen doen: de rollen worden ontleend aan de directe omgeving (vadertje en moedertje), maar ook aan verhalen, sprookjes en de TV. Hun fantasie is meestal erg groot: al spelend kan een rol helemaal veranderen: de postbode wordt uiteindelijk een ridder te paard. Sommige kleuters kunnen er helemaal in opgaan en blijven tijdenlang (ook buiten de spelsituatie) de zelfgekozen rol spelen. Zo leren zij steeds meer hun omgeving te beheersen, ze voelen als het ware hoe het is om zo te zijn en ze oefenen voor later.

In de kleuterperiode beginnen kinderen ook met spelen met **spelregels**: gezelschapsspelen, maar ook actieve spelletjes als tikkertje en verstopperkje. Dit is sociaal spel: het bevordert de ontwikkeling van sociale vaardigheden (wachten op je beurt, aan afspraken houden, tegen je verlies kunnen)

“Zingen, ritme, muziek maken, dansen, springen en je iets voorstellen zijn ook middelen om je (fysieke) evenwicht te vinden op termijn. Eigenlijk kun je het zo zien: alle spieren moeten worden vastgeklonken aan de innerlijke wil. Zingen is iets naar buiten brengen. Daarvoor richt je je wil. Een liedje onthouden? Muziek maken idem. Springen doe je als je er voor kiest. Je iets voorstellen gaat misschien van zelf, maar je gericht iets voorstellen: daar heb je weer je wil voor nodig. Brood bakken met kleuters en het eten (kauwen) is ook goed in dit verband.” (SvZ)

ANGSTEN

Kleuters staan niet meer alleen stil bij wat er **gebeurt**, maar ze kunnen zich ook steeds beter een voorstelling maken van wat er **zou kunnen gebeuren**.

Dit kan betekenen dat een kleuter in paniek raakt als hij zich **verwondt**: hij beseft dat hij kwetsbaar is. Zo kan het vóórkomen dat hij bepaalde spelletjes niet wil doen uit angst zich te beschadigen.

Hij kan bang worden om dood te gaan (slaapproblemen).

Hij kan bang worden van zijn eigen **fantasieën**, zelfbedachte enge mensen en monsters.

In de kleutertijd spoken allerlei vage angsten waarvoor een kleuter nog geen woorden kent en lichamelijke spanningen waarvan hij niet weet waar ze vandaan komen. Mensen hebben er behoefte aan te kunnen aanwijzen waaraan een bepaald gevoel ligt. Daarom fantaseert een kind enge mannen en griezelige monsters: ZIJ maken hem bang !

Aan het eind van de kleuterperiode is een kind steeds beter in staat om uit elkaar te houden wat echt is en wat maar een bedenksel (realiteitsbesef).

Dat kan een nieuwe angstbron opleveren: **de werkelijkheid** is vaak ingewikkeld en onoverzichtelijk en het kind kan beseffen dat hij het uiteindelijk in zijn eentje moet klaren.

“HSK's hebben zo' n sterk voorstellingsvermogen dat ze zich bang kunnen voelen als ze aan iets denken: of pijn voelen wanneer ze er aan denken dat ze geprikt gaan worden. Hun spiegelneuronen zorgen hiervoor.” (SvZ)

In de buurt van het zevende jaar kan er een tijdelijke opleving van angst en onzekerheid ontstaan.

Dat is ook het begin van de "**stel-je-nu-eens-voor-angst**" en daaruit kan weer faalangst ontstaan.

TAAL

Kleuters kunnen over het algemeen goed praten. Meisjes maken meestal een snellere taalontwikkeling door dan jongens. Als ze 5 jaar zijn beschikken de meeste kinderen over een woordenschat van ±2000 woorden. (ze begrijpen meer woorden dan ze zelf gebruiken).

Sommige kleuters hebben nog wat moeite met het uitspreken van bepaalde letters of klanken, maar meestal verdwijnt dat in de loop van de tijd vanzelf. Dit wordt meestal ook op school in de gaten gehouden: in veel scholen komt er een logopediste op bezoek die bij kleuters niet alleen uitspraak, maar ook taalbegrip test.

Toch hebben jonge kleuters vaak nog moeite om hun gedachten onder woorden te brengen en te praten over dingen die ze hebben meegemaakt.

“HSK’s kunnen er moeite mee hebben omdat ze zo sensitief denken: dat gaat in kleuren, geuren, beelden, herinneringen en gevoelens. Dat allemaal in enkele woorden vatten valt nog niet mee! Donwchuncken (uiteenrafelen en specifiek maken) van informatie is dan ook moeilijk voor ze. Daar kunnen de volwassenen mee helpen.

Zoals we bij de peuterleeftijd hebben gezien, zijn **taal en denken** nauw met elkaar verbonden. Omdat kleuters beter kunnen denken, kunnen ze ook beter formuleren en taal gebruiken om iets duidelijk te maken. Omdat ze beter kunnen formuleren, kunnen ze ook beter abstract denken en allerlei verbanden leggen en de wereld om hen heen ordenen.

De oudste kleuter kan zich inleven in een persoon; kan situaties interpreteren en oplossingen voor die ander bedenken. Hij kan dus afstand doen van zijn eigen beleving

Een kleuter kan ook **speels omgaan met taal**: hij speelt met woorden en klanken, bedenkt nieuwe woorden en krijgt gevoel voor rijm en ritme. Kleuters hebben er vaak een grote voorliefde voor om op alles te rijmen en gekke woorden te zeggen (ook 'schuttingwoorden' kunnen leuk rijmen: 2 vliegen in 1 klap).

Ook het **rollenspel** dat kinderen op deze leeftijd graag beoefenen (vader- en moedertje), is een goede oefening voor taal. Er is geen andere situatie waarin kinderen zoveel ingewikkelde taalconstructies gebruiken als juist bij rollenspelen. Neem alleen al het gebruik van de verleden tijd : " ik was de zuster en dan gaf ik jou een prik en dan ging jij huilen"

OVER HET OPVOEDEN van een kleuter door Henriëtte Maas:

- **verdiep je in je kind**: vraag je af waarom hij bepaald gedrag vertoont. Als je weet waarom je kind op een bepaald moment zo dwars is, kan je daar beter mee omgaan.
- **neem je kind serieus**: je kind heeft er recht op dat je naar hem luistert en zijn mening respecteert.
- **praat niet over je kind waar hij bij is**: een kleuter hoort nog meer dan een peuter als je over hem praat. Met anderen lachen over stoute dingen die hij gedaan heeft of onenigheid met je partner over hoe jullie hem moeten aanpakken, zijn niet voor zijn oren bestemd.

- **prijs je kind zoveel je kunt:** ook een kleuter kan je niet vaak genoeg prijzen als hij 'gewenst gedrag' vertoont. Verbieden en 'mopperen' doe je evengoed wel vaak genoeg.
- **zeg wat je wilt i.p.v. wat je niet wilt:** dus: “pak je beker stevig beet” en niet: “laat je beker niet vallen”. Of: “wacht bij de stoerprand” in plaats van: ”niet oversteken”.
- **selecteer je opdrachten:** vraag alleen die dingen aan je kind, waarvan je zeker weet dat je hem er ook aan zult houden. Dus: als je van jezelf weet dat je bij een bepaalde opdracht (of onder deze omstandigheden) de "strijd" toch niet aangaat, kun je op dat moment die opdracht beter helemaal niet geven.
- **werk liever met beloning en goedkeuring dan met straf:** ook in de kleutertijd (en later) leren kinderen hier veel meer van. Het is ook goed voor zijn zelfvertrouwen. Als je wel straft: zorg dan dat de straf in verhouding is met het vergrijp en het liefst ook ermee in relatie staat. (bv: te ver van huis gespeeld: vandaag helemaal niet meer buiten spelen).
- **Het goede voorbeeld geven:** Het kind leert het meest van je gedrag, als je (in woord en daad) voordoet wat jij vindt dat goed is.
- Laat gedrag en wat je zegt dan ook zoveel mogelijk congruent zijn. Beken dus ook je ongelijk en zeg sorry. Daarmee verlies je niet, maar win je juist het respect van je kind (èn het is weer een goed voorbeeld).
En sla je kind niet of schreeuw niet tegen hem; je wilt immers ook niet dat je kind dat doet. Probeer op een andere manier duidelijk te maken wat je wilt of niet wilt. Het beste en meest duidelijke is om te vertellen wat je wel wilt.
- **Je kind serieus nemen en respecteren zoals hij is:** Dus echt luisteren naar wat hij vertelt en zijn mening respecteren, ook al ben je het er niet mee eens. Verdiep je in je kind; probeer er achter te komen waarom je kind zich op een bepaalde manier gedraagt. En praat niet over je kind waar hij bij is.
- **Opvoeden:** werkt het beste als je kort corrigeert, maak er (ook achteraf) niet veel woorden aan vuil. De boodschap is meestal al snel duidelijk en daar gaat het om. Wees ook consequent: dat er gebeurt wat je gezegd hebt. Denk dus na voor je wat zegt tegen je kind; zeg het alleen als je zeker weet dat je hem ook zult houden aan wat je zegt. Als je weet dat je je toch niet aan de opdracht kan of wilt houden, geef de opdracht dan niet. En laat, als je straft, de straf in verhouding en relatie tot het vergrijp staan. Probeer dreigen en straf zoveel mogelijk overbodig te maken; wees duidelijk in wat je wilt en ga daarvoor. En kijk ook naar je eigen aandeel; hoe je eigen gevoelens, stemmingen, karaktertrekken soms meer bepalend zijn voor hoe je reageert, dan wat je kind zegt of doet.
- **Investeren in de toekomst:** Door je kind verantwoordelijkheden te geven die het aankan. Het is belangrijk om je kind (aan zijn leeftijd en mogelijkheden aangepaste) verantwoordelijkheden te geven. Vooral in het begin is het belangrijk dat je iets uitkiest wat hij leuk vindt. Het heeft alleen zin als je ervoor zorgt dat hij die taak ook inderdaad uitvoert en dat jij hem die taak niet uit handen neemt.
In deze fase vinden kinderen het leuk om wat voor je te doen. Zo leren zo spelenderwijs dat je samen verantwoordelijk bent voor het laten draaien van een gezin. En ze leren om belangeloos iets voor een ander over te hebben. Zo zorg je er voor dat je kind als puber

ook gezinstaken zal blijven doen en de verantwoordelijkheid neemt voor zijn eigen zaken. Geef je kind de ruimte om stap voor stap zelfstandig te worden.

- **Hou de regie.** Het belangrijkste is dat er gebeurt wat jij gezegd hebt. Dat hoeft niet door blinde gehoorzaamheid te eisen, maar kan ook nog met afleiding en grapjes. Het gaat erom dat je je kinderen met gezag opvoedt en niet met macht. Dit is heel belangrijk, want met een puber lukt het je niet meer om met macht op te voeden. Die trekken dan hun eigen plan. Opvoeden met gezag wil zeggen, dat je dreigen en straffen overbodig maakt. Dat je kind dingen gewoon voor je doet als je het zegt, zonder dat je ervoor moet dreigen; als...dan... Daar moet je dus nu al aan werken en niet pas als macht niet meer werkt. Wat wel helpt is met beloning werken en dan niet in de zin dat er overal iets tegenover moet staan, maar vooral met complimenten en je dankbaarheid tonen. Dus op een positieve manier je kind beïnvloeden door waar mogelijk gemeente complimenten te geven en te bedanken als het iets voor je gedaan heeft.

Een belangrijke tip bij de opvoeding van een kleuter is het volgende:

Veel ouders van pubers klagen erover dat hun kind niet verantwoordelijk kan zijn voor zijn eigen zaken: was in de wasmand stoppen, gymspullen mee naar school nemen en weer uit de tas halen, enz.

Als je kind dat echter nooit geleerd heeft toen hij kleiner was, kun je dat moeilijk opeens gaan verwachten en een puber laat zich niet zo makkelijk meer iets aanleren. Daarom kan het handig zijn om je kind nu al kleine taakjes te geven. En hem daar zoveel mogelijk zelf verantwoordelijk voor te laten zijn.

Dat kan te maken hebben met zijn eigen spullen of beslissingen.

- hij moet er zelf aan (leren) denken dat zijn beker mee naar school gaat
- "wanneer moet je ook alweer die dingen meenemen voor je juf?"
- (samen) zijn speelgoed opruimen
- zelf mee laten beslissen welke kleren gekocht worden, wat hij die dag wil eten en zelfs hoe laat hij naar bed wil (heel beperkt). Het is immers heel belangrijk dat hij er ook de voordelen van inziet dat hij zelf (een beetje) verantwoordelijk is voor zijn eigen dingen.

Je kunt je kind ook taakjes geven waar het hele gezin voordeel van heeft. Zo leert hij iets voor een ander over te hebben. Probeer dit samen met je kind uit te kiezen. Vooral in het begin is het belangrijk dat het kind er zelf plezier in heeft. De minder leuke dingen komen later wel.

Je kunt overwegen om je kind iets te laten doen waar hij zelf ook aan moet denken dus zelf verantwoordelijk voor is. Het kan heel vervelend zijn om -als je net naar de TV kijkt - de tafel te moeten dekken. Met je kind afspreken dat hij vóór dat programma alvast gaat dekken en dat hij daar zelf aan denkt, werkt misschien goed. Afspreken dat je kind er altijd voor zorgt dat de fruitmand gevuld is, kan ook heel leuk zijn.

Het doorgeven van je eigen normen en waarden. Ook hierbij is het goed om daar bewust mee om te gaan en erover na te denken wat je je kind mee wilt geven. En hoe je dat nu al kunt doen.

In feite ben je daar al mee bezig vanaf de geboorte, maar nu je kind meer los van jou de maatschappij ingaat, gaat het meer spelen. Bovendien, kun je ook meer bespreken met je kind en dus ook meer vertellen wat jij goed en verkeerd vindt in het leven.

Dit kan je de hele dag door doen bijv als reactie als je kind met verhalen komt over klasgenoten die zo dom zijn of over andere moeders die dit of dat goed vinden, over vriendjes die kattenkwaad uithalen enz. enz. Ik denk dat je invloed op deze manier het grootste is en niet als je ervoor gaat zitten om eens een ernstig gesprek met je kind te voeren over het leven. Ook zelf het goede voorbeeld geven is en blijft belangrijk.